

Over een hiaat en een opdracht

Cassation van Herman Strategier

Nederland is het land van de Passionen. Iedere zichzelf respecterende gemeente van enige omvang heeft tenminste één of meer oratoriumkoren in huis. En zodra het voorjaar nadert, volgen de Passionen, de één na de ander.

Daarin is Nederland uniek, want in geen land ter wereld is de „Passionsdichtheid” zo groot als in dit land.

Meer dan een maand lang trekken gerenommeerde vokalisten van de ene plaats naar de andere, van Appingedam tot Aardenburg, van Den Helder tot Heerlen en van Enschede tot Den Haag. Zelfs in zijn beste momenten zou de grote Johan Sebastian niet gedurfd hebben daarvan ook maar te dromen!

Samenhang verbroken

Al die uitvoeringen worden begeleid door orkesten, de meeste door de bekende beroepsorkesten, sommige door gespecialiseerde barok-groepen en een enkele door een goed amateur-orkest. Bij de meeste provincie-orkesten liggen de symfonische activiteiten enkele weken stil want avond aan avond is het orkest op pad om de Passionen te begeleiden.

Een niet onbelangrijk deel van het orkest is van die begeleidingen vrijgesteld want Bach componeerde zijn passiemuziek voor een bezetting van strijkers, (met het zgn. continuo) fluiten en hobo's. Klarinetten, fagotten, hoorns, trompetten, trombones, tuba, harp en slaginstrumenten komen in Bach's bezetting niet voor. Juist de samenwerking van strijkers, blazers en slaginstrumenten vormt de basis van de symfonische muziek. Daarin ligt het geheim van de spanningsopbouw, de klankkleur, de contrast- en dialoogwerking. Maar wanneer de strijkers, de fluiten en de hobo's onderweg zijn om de Passionen te begeleiden, is die samenhang verbroken en blijven de overige musici zonder opdracht achter.

Vraag naar kleine ensembles

Zo'n volledig bezet symfonie-orkest kan zich pas optimaal ontplooiën in zalen die akoestisch kunnen beantwoorden aan de geluidsproductie. Het gaat dus niet alleen om een samenhang, een balans tussen de orkestgroepen onderling, maar ook om een balans tussen het totale apparaat en de speelruimte.

Dat houdt in dat ettelijke kleine lokaties aangewezen zijn op ensembles van een beperkte omvang. Daar is inderdaad vraag naar in het hele land.

Van de nood een deugd gemaakt

Beide gegevens: de beschikbaarheid van een groep beroepsmusici en de vraag naar kleine ensembles hebben H.G.O. bewogen om contact op te nemen met het *Fonds voor de scheppende Toonkunst* voor het verlenen van een compositie-opdracht. Dat daarbij het doel van de opdracht goed werd omschreven, sprak vanzelf. Maar niet alleen de beperkingen op het gebied van de orkestbezetting en de zaalakkomodatie werden als belangrijke elementen in de opdracht verdisconteerd, ook de groep tot wie men zich wilde richten heeft een rol gespeeld in de keuze van de componist. Van hem werd verwacht dat hij zich verstaanbaar zou maken voor een publiek dat niet regelmatig via de bekende concertakkomodaties geconfronteerd wordt met allerlei nieuwe stromingen in de hedendaagse muziek. Een componist dus die van nature, zonder zichzelf geweld aan te doen, schrijft in een verstaanbaar muzikaal idioom.

Dienstbaarheid

Via dat „programma van eisen” viel al heel gauw de keuze op de Arnhemse componist **Herman Strategier**.

Uit het gesprek dat schrijver dezes met Strategier (zijn oud-leraar) had, bleek zonneklaar dat deze vruchtbare componist geen enkele serieuze opdracht beneden zijn waardigheid acht. Daarom heeft hij met evenveel liefde liturgische muziek gecomponeerd als bijv. etudes voor akkordeon. Geen vorm is hem te min als hij maar de kans

Negen componisten bijeen in het paviljoen Vondelpark te Amsterdam. Van links naar rechts: Henk Badings, Rudolf Mengelberg, Anton van der Horst, Ton de Leeuw, Jurriaan Andriessen, Oscar van Hemel, Herman Strategier, Karel Mengelberg en Hans Kox

krijgt om muziek te componeren waar hij als kunstenaar met hart en ziel achter kan staan.

Van die dienstbaarheid hebben velen geprofiteerd: beroepsgezelschappen, amateurs, harmonie-fanfare-gezelschappen, kerkkoren, organisten en niet te vergeten het muziekvakonderwijs. Van jongsaftaan tot aan zijn pensionering als wetenschappelijk hoofdmedewerker aan het Nederlands Instituut voor Muziekwetenschappen te Utrecht, heeft Herman Strategier in loondienst gestaan bij de parochie, de muziekschool, het conservatorium en de universiteit. Geen enkel dienstverband heeft hem ooit benauwd want hij is van nature dienstbaar. In alle opzichten.

Niet geremd door heersende mode

Op de vraag of hij zich temidden van eigentijdse stromingen niet geïsoleerd voelt, volgt het spontane antwoord dat hij daar absoluut niet van wakker ligt. Hij uit zich konsekvent in zijn eigen klankidroom, in zijn eigen dialect, zou je kunnen zeggen. Behoeft om buiten dat vertrouwde gebied op verkenning te gaan heeft hij niet. Zijn grootste muzikale liefde is nog altijd het Gregoriaans „de beste muziek die ooit werd geschreven”. Geen wonder dat uit vrijwel alle werken van Strategier een voorkeur voor melodische lijnen spreekt. In harmonisch opzicht voelt hij zich verwant met de klankwereld van Fauré, Debussy en met zijn leermeester Hendrik Andriessen. Beethoven is bepaald geen favoriet van hem. Mozart en Haydn daarentegen zijn dat wel. Dagelijks staan hun werken op zijn vluugel en hij heeft er nog lang niet genoeg van. Aan de doorzichtigheid van Strategiers muzikale lijnenspel is die voorliefde af te lezen.

Onderscheidingen

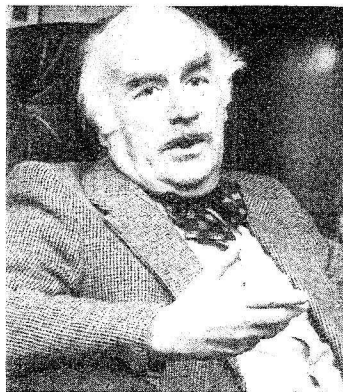
Inmiddels heeft deze geboren Arnhemmer zijn 70ste verjaardag gevierd. Het doet hem zichtbaar genoeg dat zijn werken - ook uit vroeger tijd - regelmatig gespeeld worden. Er is zelfs een plaats in Nederland waar dagelijks de muziek van Strategier klinkt: de Abdij te Zundert waar hij vaak logeert en steeds weer wat nieuws voor de liturgie-viering meebrengt. Herman Strategier is tweemaal onderscheiden. Niet alleen is hij Ridder van Oranje Nassau maar ook ontving hij de ridderorde van St. Gregorius. Op mijn vraag waar hij die fraaie onderscheidingen gelaten heeft, meldt hij dat ze alletwee op het zwarte pak zitten. Maar dat komt maar zelden uit de kast.

Wat is een Cassation en waar komt zij vandaan?

Als wij Nederland het land van de Passionen noemen dan mag het 18e-eeuwse Oostenrijk (met Zuidduitsland en Bohemen) met recht het land van de Cassationen heten. In geen ander gebied heeft deze luchtige compositievorm - tezamen met haar verwanten, de Serenade, de Notturmo en het Divertimento - zo goed wortel geschoten. Naar de inhoud is er weinig verschil tussen het ene en het andere type. De titel heeft dan ook in de eerste plaats betrekking op het gebruiksdoel. Serenades en Notturmo's dienden uiteraard voor het brengen van een avond- of nachtelijke hulde. Het Divertimento (ook wel Divertissement genoemd) en de Cassatio dienden een meer algemeen doel: het verschaffen van edel vermaak. Niet zelden werd deze gebruiksmuziek in de open lucht, een binnenplaats of pleintje, dan wel in de een of andere openbare lokaliteit gespeeld. De bezetting was altijd klein want het ensemble moest in de eerste plaats mobiel zijn. Vaak bestond het uit louter blaasinstrumenten (hobo's, klarinetten, hoorns en fagotten) of uit een gemengde bezetting van houtblazers en strijkers. Gemeenschappelijk kenmerk is het grote aantal delen, waaronder meestal enkele dansvormen, zoals het Menuet. Grote en minder grote componisten hebben ontelbare serenades, notturno's, divertimento's en cassa-

tio's geschreven. Heel vaak op bestelling: om een banket op te luisteren of om de bruid van haar ouderlijk huis naar de kerk te begeleiden of om het hart van een geliefde te vermurwen of als een verjaardagshulde. De gebroeders Haydn (Michaël en Joseph) zijn op dat gebied heel productief geweest alsook hun tijdgenoot Carl Dittersdorf. De onbetwiste grootmeester van deze speelse muziekvorm is Wolfgang Amadeus Mozart. Ook hij heeft de nodige speelse divertimento's etc. gecomponeerd. Maar daartussen zitten stukken van een sublieme kwaliteit waar je werkelijk van ondersteboven gaat.

Cassation van Herman Strategier (1983)

Herman Strategier

bezetting: 2 klarinetten, 2 fagotten, 2 hoorns, 2 trompetten, 2 trombones, tuba, harp, celesta, pauken, xylofoon, woodblock, triangel.

Allegretto giocoso

De titel *giocosso* „gekscherend“ doet al vermoeden dat het hier gaat om een speels stuk muziek. Dat speelse karakter komt inderdaad tot uiting in onverwachte accenten, luchtige melodieën van de houtblazers, solo's van de harp en interrupties van de koperblazers.

Intermezzo I

begint met een solo van vijf pauken, gevolgd door een *vivace* van een koperkwartet: twee trompetten en twee trombones *con sordino*. Binnen die gedempte koperklank worden allerlei dynamische en ritmische schakeringen aangebracht waarbij de pauken zich aansluiten.

Tranquillo

Na twee langzaam wiegende inleidingsmaten van pianissimo houtblazers, zet de klarinet in met een lyrische melodie. Dat spel van melodische lijnen wordt door de overige instrumenten in zachte tinten voortgezet. Twee sforzato's markeren het moment waarop de beweging drukker wordt en de spanning toeneemt. Na een ritardando en een solo van de harp herneemt de klarinet weer de beginmelodie. Daarna volgt een soortgelijke climax die nu tot het krachtige slot leidt.

Intermezzo II

is geschreven voor celesta, harp, pauken en xylofoon. Het is thematisch nauw verwant met het eerste intermezzo. Maar nu is de rol van de pauk door de xylofoon overgenomen. Verrassend is de transparante klank van de beide snaarinstrumenten, hun onderlinge samenspel en de rol van de xylofoon.

Alla marcia

Voor deze finale zijn alle instrumenten weer tezamen gebracht. Tegen een ostinato van de overige koperblazers laat de 1ste hoorn de mars-melodie horen. De houtblazers nemen dat thema over en ook de gestopte trompet voegt zich alras bij deze groep. Daarop is weer het woord aan de xylofoon en de harp. Dit spel van groepen en kleuren zet zich ook voort in de rustige midden-episode in drie-kwartsmaat en de daarop volgende hervatting van het marsthema. Evenals zijn grote voorbeelden heeft Strategier een fijnzinnig en speels gebruik gemaakt van de karakteristieke speelmogelijkheden der afzonderlijke instrumenten, hun functie in de groep en in de totale samenklank.

Willem Goedhart